

Nr 47.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande av medel för uppförande av nybyggnad för luftförsvarscentral m. m.; given Stockholms slott den 6 oktober 1939.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 oktober 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ENGBERG, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för social-, kommunikations- och finansdepartementen frågan om anordnande av en för Stockholm gemensam luftförsvarscentral och anför därvid:

År 1931 iordningställdes med tillskott av frivilliga medel en första för Stockholms luftskydd avsedd luftbevakningscentral. Sedan det så småningom visat sig, att denna central icke uppfyllde de anspråk, som måste ställas på

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1939. 1 saml. Nr 47.

2207 39

en dylik inrättning, igångsattes av vederbörande militära och civila myndigheter en utredning för framläggande av förslag till ett effektivt ordnande av luftbevakningen i Stockholm. Därvid uppnåddes mellan av frågan berörda myndigheter enighet därom, att en luftförsvarscentral, gemensam för luftbevakning, det aktiva luftvärnet och delar av det civila luftskyddet vore den ur alla synpunkter lämpligaste anordningen. I anslutning därtill blev frågan om för en dylik central lämpade lokaler aktuell.

I syfte att ernå en lämplig lösning av lokalfrågan för den ifrågasatta luftförsvarscentralen anhöll *luftskyddsinspektionen* i särskilda skrivelser under augusti och september 1937 hos överståthållarämbetet, att ämbetet till Stockholms stadsfullmäktige måtte göra framställning om upplåtande för ändamålet från stadens sida av en viss staden tillhörig fastighet.

Med anledning av luftskyddsinspektionens berörda framställningar hemställde *överståthållarämbetet* i skrivelse den 18 september 1937 till stadsfullmäktige i Stockholm, att stadsfullmäktige måtte, under förutsättning att överenskommelse träffades mellan staten och staden angående fördelning av kostnaderna för ombyggnad av den ifrågavarande fastigheten och anordnande av luftskyddscentral därstädes, vid lämplig tidpunkt utan ersättning upplåta denna fastighet för inrättande av en gemensam luftförsvarscentral för luftbevakningen, det aktiva luftvärnet och det civila luftskyddet. En dylik central, som själv vore någorlunda osårbar mot flygangrepp och varifrån tillfredsställande förbindelse kunde uppehållas med de olika organ, som behövde samverka för det civila luftskyddet, vore enligt vad ämbetet i skrivelsen anfört oundgängligen erforderlig. Det vore i hög grad angeläget, att Stockholms stad ville lämna sin medverkan till frågans lösande genom att ställa erforderlig tomt till förfogande.

Sedan vederbörande kommunala myndigheter yttrat sig dels i anledning av överståthållarämbetets förenämnda skrivelse och en av luftskyddsinspektionen den 7 februari 1938 gjord hemställan om uppgörande genom stadens försorg av ritningar och kostnadsberäkningar för den tilltänkta luftförsvarscentralen, dels ock över ett av chefen för fjärde arméfördelningen den 26 januari 1939 framlagt förslag angående bestridande av kostnaderna för luftförsvarscentralen, enligt vilket förslag staden skulle bekosta byggnadens uppförande, medan staten skulle påtaga sig kostnaderna för luftförsvarscentralens apparatur och annan inredning ävensom erforderliga kabelanläggningar, anförde *föredragande borgarrådet* vid ärendets behandling i stadskollegiet, bland annat, följande (jfr stadskollegiets i Stockholm utlåtande nr 169/1939):

Vid en bedömning av spörsmålet, huruvida staden bör bidra till kostnaderna för den projekterade luftförsvarscentralen, torde böra till utgångspunkt tagas det förhållandet, att anläggningen skulle vara gemensam för luftbevakningen, det aktiva luftvärnet och det civila luftskyddet, vilka olika grenar av luftförsvaret måste lokalt och organisatoriskt samordnas. Med hänsyn till kommunens befattning med det civila luftskyddet har jag vid min granskning av den i ärendet förebragta utredningen i likhet med luftskyddsnämnden funnit anledning föreligga för staden att ekonomiskt bidra till anläggningens förverkligande. Ett fastställande av storleksordningen för detta

bidrag blir beroende av en skälighetsprövning. Jag anser mig härutinnan böra förorda kammarkontorets förslag, att tomten — av fastighetsförvaltningen värderad till 270,000 kronor — ställes till förfogande utan ersättning. I överensstämmelse med vad drätselnämnden uttalat vill jag därvid framhålla, att då en anläggning av det slag, det här gäller, snabbt torde föråldras, bör staden icke avhända sig fastigheten utan upplåta densamma till kronan med fri nyttjanderätt eller med tomträtt mot formell avgäld. Sistnämnda alternativ synes mig vara att föredraga, då härigenom skulle erhållas möjligheter för en beläning av objektet, något som torde vara nödvändigt för att ett enskilt företag skulle kunna åtaga sig att lämna sin medverkan till anläggningens realiserande. En tomträttsupplåtelse torde böra fixeras till 40 år, med rättighet för kronan, att om anläggningen vid upplåtelsetidens slut alltjämt erfordras för sitt ändamål erhålla förlängd upplåtelse, och med skyldighet för staden att vid tomträttsavtalets upphörande lösa anläggningen efter värdering. I tomträttsavtalet böra intagas bestämmelser, som trygga fastighetens användning för avsedda ändamål, nämligen att inrymma, förutom lokaler för luftbevakningen och det aktiva luftvärnets, erforderliga lokaler för det civila luftskyddet. Skulle användningen för det sist angivna ändamålet, till vilket stadens intresse av fastigheten är knutet, genom åtgärd från kronans sida upphöra, så bör följaktligen även tomträttsupplåtelsen upphöra.

Fastighetsnämnden torde böra erhålla bemyndigande att på i huvudsak angivna villkor mot formell avgäld upplåta ifrågavarande fastighet till kronan. Fastighetsnämnden bör därvid genom drätselnämnden erhålla årlig gottgörelse, beräknad på basis av tomtens verkliga värde.

Vid en uppgörelse enligt ovan angivna principer överlämnas till de statliga myndigheterna att avgöra, huruvida staten själv bör ombesörja byggande och förvaltning av luftförsvarscentralen eller härför inleda ett samarbete med enskilda intressenter.

Såsom framgår av det nu anförda anser jag stadens intresse för det civila luftskyddet icke giva anledning till en längre gående ekonomisk medverkan från stadens sida till luftförsvarscentralen, på sätt chefen för fjärde arméfördelningen ifrågasatt.

Stockholms stadskollegium hemställde i yttrande den 4 maj 1939, att stadsfullmäktige måtte förklara staden villig att under angivna förutsättningar med tomträtt mot formell avgäld ställa den ifrågavarande fastigheten till förfogande för luftförsvarscentral samt bemyndiga fastighetsnämnden att, om uppgörelse i enlighet härmed träffas, vidtaga erforderliga åtgärder för upplåtelse av fastigheten på nämnda villkor.

Stadsfullmäktige i Stockholm biföllo den 15 maj 1939 vad stadskollegiet sålunda hemställt.

Vidare må framhållas, att *chefen för försvarsstaben* i särskild skrivelse den 20 juni 1939 framhållit önskvärdheten av att vissa i skrivelsen närmare angivna, till stärkandet av Stockholms luftvärn syftande åtgärder komme till utförande. Försvarsstabschefen har i sådant hänseende förordat ordnandet av vissa signalförbindelser för luftvärnets, omfattande dels anordnande av en luftvärnscentral, dels ock utbyggande av visst ledningsnät. I detta sammanhang har chefen för försvarsstaben föreslagit, att luftvärnscentralen skulle provisoriskt inrymmas i omedelbar anslutning till den befintliga luftbevakningscentralen. Samtidigt har emellertid framhållits, att de båda centralerna av olika skäl icke kunde definitivt bibehållas i de nuvarande provisoriskt an-

ordnade lokalerna, och att det därför vore angeläget, att frågan om anordnandet av en gemensam luftförsvarscentral snarast definitivt löstes. Chefen för försvarsstaben har därvid anslutit sig till förslaget om uppförande av en ny byggnad å den tomt, vilken Stockholms stad förklarat sig vilja på vissa villkor ställa till förfogande. I fråga om sättet för byggnadens uppförande och utnyttjande har chefen för försvarsstaben anfört bland annat följande:

Det kan ifrågasättas, huruvida kronan bör bygga huset eller om huset bör uppföras av någon enskild byggherre. För det förre alternativet — kronan såsom byggherre — talar främst den omständigheten, att större delen av byggnaden skulle komma att utnyttjas för statliga ändamål. Frågan skulle i så fall föreläggas Kungl. Maj:t i så god tid, att 1940 års riksdag skulle kunna besluta i ärendet. Härigenom skulle byggnadsarbetena emellertid icke kunna igångsättas förrän tidigast sommaren 1940. Denna tidsförlust på omkring ett år, vilken ur beredskapssynpunkt är en allvarlig olägenhet, skulle kunna undvikas genom att överlåta byggnadens uppförande åt någon enskild, förslagsvis någon ideell sammanslutning, förening eller dylikt. Ett ytterligare skäl mot att byggnaden uppföres för statsmedel är, att staden upplåter tomten endast med nyttjanderätt för viss tid och icke med äganderätt. Intresse för att inträda som byggherre föreligger inom föreningen Stockholms fasta försvar, vilken under vissa förutsättningar torde förklara sig villig att ställa sig såsom byggherre. Dessa förutsättningar äro främst, att staten förbinder sig att erlagga hyra för luftbevaknings- och luftvärnscentralerna — för luftskyddscentralen bör staden icke avkrävas hyra på grund av den kostnadsfria tomtupplåtelsen — samt vidare, att garanti erhålles för husets utnyttjande i övrigt på sådant sätt, att skälig ränta erhålles å byggnadskostnaderna. Rörande sistnämnda fråga har under hand inhämtats, att byggnadsstyrelsen har behov av de lokalityrmmen, som genom byggnadens tillkomst kunna bli disponibla.

Chefens för försvarsstaben ifrågavarande skrivelse utmynnar, såvitt avser frågan om anordnandet av lokaler för en luftförsvarscentral, i en framställning, att Kungl. Maj:t måtte mottaga den av Stockholms stad hembjudna tomten samt efter utredning i frågan taga under övervägande att åt enskild intressent, förslagsvis föreningen Stockholms fasta försvar, överlämna uppförandet av den föreslagna nybyggnaden.

I syfte att bringa frågan om anordnandet av luftförsvarscentralen till snabbast möjliga lösning gjordes under försommaren 1939 under hand vissa undersökningar för att utröna, huruvida någon lämplig sammanslutning kunde åtaga sig att å den av Stockholms stad anvisade tomten uppföra en byggnad i vilken luftförsvarscentralen kunde inrymmas. Vidare anmodades under hand luftskyddsinspektionen att i samråd med byggnadsstyrelsen och försvarsstaben uppgöra preliminära ritningar och kostnadsberäkningar för den ifrågasatta nybyggnaden.

Med skrivelse den 12 september 1939 har *luftskyddsinspektionen* överlämnat en inom inspektionen efter samråd med chefen för försvarsstaben och överståthållarämbetets luftskyddsbyrå upprättad promemoria jämte ritningar med förslag till anordnande av luftförsvarscentral å meromnämnda fastighet. Förslaget är så utformat, att i byggnadsgrunden anordnas fullträffsäkra skyddsrum i två våningar, avsedda för luftbevakningscentral, luftvärnscentral och distriktscentral för det civila luftskyddets centrala ledning. Det har vid för-

slagets uppgörande förutsatts, att byggnaden, som förutom förenämnda två källarvåningar omfattar fyra våningar och en indragen vindsvåning, kommer att finna användning jämväl såsom kontorsbyggnad. Kostnaden för byggnadens uppförande, beräknad med utgångspunkt från före krigsutbrottet rådande prisläge, har uppskattats till en miljon kronor, däri emellertid icke inräknats vare sig kostnaden för flyttning och komplettering av de tidigare provisoriska centralerna för luftbevakning och luftvärn, beräknad till 50,000 kronor, eller ränte- och kreditivkostnader, lagfartskostnader och kostnader för telefoninredning i luftskyddscentralen. Med hänsyn till för närvarande rådande osäkra förhållanden å byggnadsmarknaden och svårigheterna att erhålla bindande entreprenadanbud å utförande av ifrågavarande byggnad, har inspektionen föreslagit, att byggnadsarbetena finge utföras å löpande räkning med den utvidgning av den vid entreprenadförfarande brukliga kontrollverksamheten, som kunde befinnas erforderlig.

Över det av luftskyddsinspektionen sålunda avgivna förslaget har *byggnadsstyrelsen* den 26 september 1939 avgivit utlåtande och därvid framhållit, att det föreliggande ritningsförslaget enligt byggnadsstyrelsens mening endast kunde utgöra underlag för en preliminär kostnadsberäkning och att detsamma måste underkastas en väsentlig omarbetning och komplettering för att kunna läggas till grund för byggnadens uppförande. Vidare har byggnadsstyrelsen framhållit, att de för byggnadsföretagets genomförande angivna kostnaderna för rivnings- och förstärkningsarbeten samt elektriska anläggningar m. m. syntes vara väl lågt beräknade och att den sammanlagda kostnadssumman för byggnadsföretaget syntes böra höjas till 1,100,000 kronor, med reservation dessutom för eventuella prisstegringar.

Vidare må här framhållas, att Kungl. Maj:t för tillgodoseende bland annat av vissa i chefens för försvarsstaben förenämnda skrivelse den 20 juni 1939 framställda önskemål den 31 augusti 1939 till telegrafstyrelsens förfogande ställt vissa belopp, avsedda att möjliggöra ett omedelbart utbyggande av vissa ledningsförbindelser och ett provisoriskt anordnande av en luftvärnscentral för Stockholms luftvärn. I särskilt utlåtande den 18 september 1939 över chefens för försvarsstaben sistnämnda skrivelse har *telegrafstyrelsen*, bland annat, förordat att, därest den föreslagna nybyggnaden för centralen komme till utförande, viss för densamma avsedd apparatur borde nyanskaffas. Viss del av den redan anskaffade och iordningställda materiel skulle därvid kunna förläggas i reserv. Kostnaderna för erforderlig nyanskaffning jämte förflyttning av därför lämplig materiel har av styrelsen preliminärt uppskattats till omkring 115,000 kronor.

Slutligen har *statskontoret* i utlåtande i ärendet den 15 september 1939 anfört, att det ur de synpunkter ämbetsverket främst syntes hava att företräda icke funnes något att erinra mot att staten i och för uppförande av en nybyggnad för luftförsvarscentral m. m. emottager den av Stockholms stad erbjudna fastigheten på de av stadsfullmäktige genom beslutet den 15 maj 1939 angivna villkoren.

Departements-
chefen.

Anordnandet av en för Stockholms luftförsvar gemensam luftförsvarscentral måste anses som en angelägenhet av stor vikt. En sådan central skulle otvivelaktigt bäst tillgodose behovet av en snabbt och säkert verkande luftbevakning, höja effektiviteten hos det aktiva luftvärnet och möjliggöra tillfredsställande förbindelse mellan de olika organ, som behöva samverka för det civila luftskyddet inom huvudstaden. Härtill kommer, att anordningen av de nuvarande luftbevaknings- och luftvärnscentralerna icke kan anses tillfredsställande och att de för dem provisoriskt upplåtna lokalerna icke kunna beräknas få disponeras under någon längre tid. Jag finner mig därför böra förorda, att ett utbyggande av en luftförsvarscentral av den föreslagna omfattningen snarast kommer till stånd.

På sätt i ärendet förutsatts lär den föreslagna centralbyggnaden böra uppföras på den fastighet, som Stockholms stad erbjudit sig att på vissa villkor upplåta för ändamålet. Såsom förut anförts har det tidigare ifrågasatts, att den tilltänkta nybyggnaden skulle uppföras och förvaltas av någon enskild sammanslutning, från vilken staten skulle förhyra de för luftförsvarscentralen erforderliga utrymmena. Då en sådan anordning emellertid ur olika synpunkter är mindre lämplig och frågan om byggnadens uppförande genom att föreläggas den urtima riksdagen till bedömande kan bringas till ett snart beslut, finner jag mig nu böra förorda, att nybyggnaden uppföres helt genom statens försorg. Den av Stockholms stad erbjudna fastigheten bör sålunda för ändamålet emottagas av kronan. De av staden därvid stipulerade villkoren synas mig godtagbara; dock synes ett upplåtande med fri nyttjanderätt för kronan vara att föredraga framför tomträttsformen, därest stadens myndigheter icke skulle hava något att däremot erinra. De utrymmen i den nya byggnaden, som icke erfordras för centralerna, torde lämpligen kunna utnyttjas såsom expeditions- och kontorslokaler för sådana statliga institutioner, för vilka lokaler nu förhyras.

Enligt det inom luftskyddsinspektionen utarbetade preliminära förslaget till byggnad för luftförsvarscentralen hava de rena byggnadskostnaderna beräknats uppgå till en miljon kronor. Byggnadsstyrelsen har emellertid uttalat, att nämnda förslag måste underkastas en väsentlig omarbetning och komplettering för att kunna läggas till grund för byggnadens uppförande samt att kostnadssumman för byggnadsföretaget syntes böra höjas till 1,100,000 kronor, med reservation dessutom för eventuella prisstegringar. Det belopp, som för ändamålet bör äskas av riksdagen, torde därför böra bestämmas till 1,100,000 kronor; skulle det sedermera komma att visa sig, att prisstegringar nödvändiggöra anvisande av ytterligare medel därutöver, torde frågan därom få upptagas i ett senare sammanhang. Det nämnda beloppet torde böra äskas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår och därvid uppföras å kapitalbudgeten såsom kapitalinvestering under statens allmänna fastighetsfond. Därest riksdagen bifaller medelsäskandet, torde sedermera böra uppdragas åt byggnadsstyrelsen att i samråd med vederbörande myndigheter utarbeta definitiva byggnadsritningar. Jämväl byggnadens uppförande torde i sinom tid böra anförtros byggnadsstyrelsen.

Av den i ärendet lämnade redogörelsen framgår, att vissa kostnader bliva nödvändiga för installerandet av de nuvarande luftbevaknings- och luftvärnscentralerna i den till uppförande föreslagna nybyggnaden. Luftskyddsinspektionen synes därvid hava räknat med en förflyttning av erforderlig apparatur m. m. från nuvarande centraler, vilket skulle draga en kostnad av omkring 50,000 kronor. Telegrafstyrelsen åter har förordat, att ny telefonteknisk utrustning för centralerna i samband med den föreslagna utbyggnaden kommer till stånd, och att tidigare befintlig materiel lägges i reserv. Sistnämnda alternativ skulle enligt preliminära beräkningar medföra en engångsutgift av omkring 115,000 kronor. Frågan om den lämpligaste anordningen i förevarande hänseende lär emellertid icke behöva lösas i förevarande sammanhang utan torde densamma sedermera få på anmälan av chefen för kommunikationsdepartementet upptagas till särskild behandling.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att avtal må å kronans vägnar träffas med Stockholms stad om upplåtelse till kronan på i huvudsak av staden föreslagna villkor av ifrågavarande staden tillhöriga fastighet för utbyggande av en luftförsvarscentral m. m.,

dels ock till *Uppförande av nybyggnad för luftförsvarscentral m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 såsom kapitalinvestering under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 1,100,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Nils Kinnander.
